

Wolf Erlbruch **Račka, Smrt in tulipan**

Ente, Tod und Tulpe (2008)

Pedagoško gradivo

Za pogovor
in ustvarjanje
z otroki

Pripravila: **Barbara Hanuš**

(OŠ/1, 2)

Senčna predstava

Wolf Erlbruch

Račka, Smrt in tulipan Ente

Tod und Tulpe (2008)

Režiser **Fabrizio Montecchi**

Prevajalka **Veronika Simoniti**

Avtorica likovne podobe
senčnih lutk **Federica Ferrari**,
po motivih Wolfa Erlbrucha

Skladatelj **Mitja Vrhovnik Smrekar**
Avtorica songa **Jera Ivanc**
Scenograf in oblikovalec svetlobe
Fabrizio Montecchi

Nastopata
Asja Kahrmanović
Polonca Kores

Lektorica **Irena Androjna Mencinger**

Producentka **Pija Bodlaj**
Vodja predstave in tonski tehnik
Alojz Sedovnik
Lučni mojster **Danilo Korelec**
Scenski tehnik **Iztok Vrhovnik**

Izdelava senčnih lutk, scene in kostumov
Federica Ferrari, Zoran Srdić, Mitja Ritmanič,
Iztok Bobić, Sandra Birjukov, Marjeta Valjavec,
Uroš Mehle, s. p., Ključavničarstvo Jernej Remše, s. p.,
Gregor Bajc, Polona Černe, Brina Fekonja

Uvodna beseda

Otrok se pogosto prvič sreča s smrtjo, ko opazi živali, ki so poginile, ali ko umre domači hišni ljubljencek. Postavlja nam vprašanja, na katera odrasli težko najdemo odgovore. Tabuiziranje smrti je v naši kulturi še vedno prisotno. Lutkovna predstava nam lahko pomaga pri iskanju odgovorov, avtor slikanice Račka, Smrt in tulipan, po kateri je predstava nastala, Smrt prikazuje kot nekaj naravnega, v njenem ravnanju ni nič grozljivega ali sovražnega, saj je smrt tako kot rojstvo del življenja. Pedagoško gradivo prinaša izhodišča za pogovor o predstavi in spoznanja stroke o tem, kako otroci doživljajo izgubo bližnjega.

O predstavi in senčnih lutkah

Kakšna je bila predstava? Poiščimo kar največ besed, s katerimi jo lahko opišemo.

Kaj smo videli v predstavi? Kdo je v njej nastopil? Kako smo se med predstavo počutili?

Kako sta bili igralki oblečeni? Sta bili igralkini oblačili nenavadni? Kakšne barve sta bili?

Kakšna je bila scena? Kaj smo videli na odru? Se je na odru med predstavo kaj spreminjalo? Je bilo kaj nenavadnega? Kakšne barve smo videli na odru?

Kakšna je bila glasba v predstavi? Kako smo se ob njej počutili? Smo med predstavo slišali še kakšne druge zvoke? Katere?

Zakaj se lutke imenujejo senčne lutke?

Spregovorimo o smrti

»Družba, ki zanika umiranje in žalovanje, zanika tudi življenje.«

Metka Klevišar

Starši imajo mnogo predsodkov in težav, ko poskušajo otrokom spregovoriti o smrti, ločitvi, spolnosti, alkoholizmu ali nasilju. Otroci iščejo pojasnila, njihova vprašanja pa pogosto ostajajo brez odgovorov. Otrok v vsakem obdobju razvoja potrebuje drugačne odgovore, vedno pa si želi, da smo odkriti in da tudi o področjih, ki so še vedno »tabu teme«, govorimo sproščeno.

Včasih nam skupno branje knjige, ogled lutkovne in gledališke predstave ali filma lahko pomagajo začeti pogovor. Lutkovna predstava Račka, Smrt in tulipan ne daje odgovora, kaj se zgodi, ko kdo umre, ponuja pa veliko izhodišč za pogovor.

Igralka zgodbo začne z besedami, da je to najstarejša zgodba na svetu. Res je, živa bitja že od nekdaj ne živijo neskončno.

Kaj se pogovarjata Račka in Smrt?

Predstava se začne, ko se Račka zave navzočnosti Smrti. Kdo lazi za njo? Prestraši se. Smrt ji pove, da bo ves čas ob njej, a da ni ona tista, ki povzroči nezgodo, prehlad in druge neprijetnosti, življenje je tisto, ki to prinese.

Kaj vse race ogroža, kaj je tisto, kar lahko povzroči smrt?

Račka in Smrt se počasi zbližata, Račka čuti, da ji Smrt ne bo storila nič hudega. Povabi jo v mlako. Ko Smrt potoži, da je to prevlažen kraj zanjo, ji Račka celo predlaga, da jo lahko pogreje.

Kako se Smrt počuti, ker se je vsi bojijo, ker je še nihče nikoli ni pogrel? Račka sanja, da pleše s Smrtjo, ko se zbudi, je srečna, ker se zave, da je še živa.

Kako nekdo ve, da je umrl? Kaj se zgodi, ko umre? Ali Smrt pozna odgovor? Kaj pomeni, da je nekdo umrl?

Račka pravi, da nekatere račke pravijo, da potem postanemo angeli in sedimo na oblakih in lahko gledamo na svet od zgoraj. Ali račke, ki niso pridne, končajo v peklu?

Smrt ji pove eno temeljnih resnic: *»V resnici nihče ne ve, kaj pride potem.«*

Račka se čudi, da tudi Smrt ne ve, kaj se zgodi po smrti.

Račka in Smrt skupaj počneta veliko zanimivih reči: kopata se v mlaki, vlečeta vrv, šahirata, prevračata kozolce ... Potem Račka pomisli na to, kakšen bo svet, ko nje ne bo več. Bo mlaka osamljena? Kaj pomeni biti osamljen? Kako se ob tem počutimo?

Smrt ji pove, da mlake ne bo več, ko bo umrla. ZANJO je ne bo več. Smrt ni vsevedna, ne ve, kaj se zgodi, ko nekdo umre, a prepričana je, da rački ni treba skrbeti, kaj se bo zgodilo z mlako.

Račka težko izgovori besedi smrt in umreti. Tudi ljudje se o umiranju neradi pogovarjamo.

Račka in Smrt vse bolj poredko odhajata k mlaki in tudi na drevo ne splezata več. Ali ima Račka vse manj moči? Je stara, bolna? Ko jo zazebe, poišče zavetje pri Smrti. Smrt je tista, ki ji pomaga, ki jo odreši mraza. Ko Račka ne diha več, jo poboža.

Ali smo videli, kako nežno je Smrt Račko položila na vodo? Smrt ni zlobna, grda, hudobna. Igralka je rekla, da se je ob Račkini smrti celo razžalostila.

A zakaj je morala Račka umreti? Ker je tako življenje, drugega odgovora nam niti Smrt ne more dati.

Kaj pa mi?

Videli smo predstavo o rački, ki je umrla. Je tudi nam že kdo umrl? Kako se spominjamo te osebe ali živali? Imamo kak predmet, ki nas spominja nanjo? Kako smo se počutili, ko smo izvedeli za smrt? Nam je bilo lažje, če smo pomislili na lepe trenutke, ki smo jih preživeli s to osebo, živaljo? Smo odšli na pogreb?

Zakaj je ta oseba, žival umrla? Je bila bolna, se je zgodila nesreča? Je bila še mlada ali je bila že zelo stara?

Ne pozabimo, ko govorimo o smrti, govorimo tudi o življenju, zato je pomembno, da otroke spomnimo na vse lepo, kar so z nekom doživeli.

Kaj bi mi želeli vprašati Smrt, če bi jo srečali?

Pišimo nedokončane povedi

V predstavi smo slišali veliko primer: smrt je kot ura, ki se je ustavila, kot prazen stol, na katerega se nihče ne usede, kot uvela rožica, ki ne bo nikoli več vzcvetela, kot luknja brez dna, kamor padeš, kot dolg predor, iz katerega ni izhoda, kot čoln, ki izgine na obzorju ...
Še mi nadaljujmo poved Smrt je kot ...

Razmislimo o naslovu. Zakaj menimo, da je naslov predstave *Račka, Smrt in tulipan*?

Kdaj se v predstavi pojavlja tulipan? Kakšno vlogo menimo, da ima?

Ustvarjajmo

Umetnost otroku omogoča izražati doživljanje in čustva, zato je pomembno, da predstavi ne sledi le pogovor, ampak damo otrokom možnost, da se izrazijo z risanjem, slikanjem, gibom, igro vlog ...

Igra vlog

Otroci izdelajo svoje senčne lutke in preigrajo predstavo. Eden od likov so lahko tudi oni sami in tako skozi preigravanje izrazijo tudi sebe in svoje občutke, besede, stopijo v dialog s Smrtjo in Račko. Lahko uporabimo tudi igro preoblek, se pretvarjamo, da smo v vlogi Račke in Smrti, ter ponovno preigramo predstavo.

Sence in senčno gledališče

Raziskujmo sence

Ob sončnem dnevu se sprehodimo skozi mesto in poiščimo najrazličnejše sence. Kje vse jih najdemo? Kakšne barve je senca? Na tleh poiščimo našo senco. Kakšna je? Spreminjajmo gibanje telesa in opazujmo, kako se spreminja naša senca. Postanimo kot kip in si drug drugemu senco občrtajmo s kredo.

Kakšne so sence v naravi? Npr. v gozdu? Odkrivajmo sence ob različnem delu dneva.

Ustvarimo senčno gledališče

V temnem prostoru se igravimo z ročnimi svetilkami (najboljše so Megalite LED-svetilke, saj ustvarjajo najizrazitejše sence). Na steno ustvarjamo najrazličnejše sence predmetov.

Na različne načine si osvetlimo dele našega telesa in opazujemo sence. Ustvarimo strašljive in smešne podobe našega obraza. Osvetljujemo le enega otroka, drugi le opazujejo. Kakšna je senca njegovega obraza, če ga osvetlimo od spodaj navzgor? Kakšna je njegova senca, če ga osvetlimo od zgoraj navzdol? Kakšen postane otrok, če ga osvetlimo od strani in svetilko približamo njegovemu nosu ali bradi? Se senca kaj spremeni, če svetilko zamenjamo s svečo?

V prostoru vzporedno s steno postavimo manjši gledališki reflektor. Igrajmo se velikane in miši. Kaj se zgodi, ko se približamo viru svetlobe? Smo še vedno tako veliki, ko se približamo steni? Z rokami ustvarimo sence različnih živali.

Ustvarimo senčne lutke

Senčna lutka je navadno ploska. Animator jo vodi s palicami. Občinstvu je vidna kot senca na osvetljenem prosojnem zaslonu.

Izdelajmo črne silhuete: na trši papir oz. karton narišimo preproste like (lahko račko in smrt), izrežimo jih ter pričvrstimo na palico. Tudi najmlajši otroci so pri tem lahko popolnoma samostojni. Če želimo, da ima silhueta posamezen del posebej gibljiv, ga posebej narišemo, izstrižemo in pričvrstimo na lutko.

Iz prosojnega papirja (paus papir) ali prosojne tkanine izdelajmo preprost zaslon, na katerega bomo s pomočjo svetila projicirali izdelane lutke.

Igrajmo se s platnom. Naj postane gibljivo.

Če želimo ustvariti barvne silhuete, naj otroci iz tršega papirja najprej izrežejo narisani lik. Z olfa nožem jim odrasli izrežemo notranjost, tako da ohranimo vsaj 1 cm debel rob. Izrezano notranjost nadomestimo

s prosojnico, ki jo lahko pobarvamo s prosojnimi barvami za steklo. V resnici je izdelava zelo preprosta.

Ustvarimo senčni prizor. Igrajmo se. Opazujmo, kaj se zgodi, ko silhuate približamo svetlobnemu viru ali prosojnemu zaslonu. Z več silhuetami, ki so različno oddaljene od svetlobnega vira, lahko ustvarimo resnični čarobni prizor.

Opazujmo, kakšne sence ustvarjajo različni materiali: čipke, prosojna tkanina, različni tipi papirja ...

Na spletni strani LGL si oglejte, kako so nastale senčne lutke za predstavo Račka, Smrt in tulipan.

Sence in slikarstvo

Opazujemo različna likovna dela, na katerih so sence. S kakšnimi občutki nas navdajajo?

Kakšno vzdušje vzbujajo sence? Kakšne barve so? Kako so sence prikazane na sliki Ferdinanda Loyena Du Puigaudeauja *Chinese Shadows, the Rabbit Painting*? Kako pa je sence na svojih likovnih delih upodobil znani slikar Vincent Van Gogh?

Raziskujmo

Tema smrti v mladinski književnosti

Razmišljanja o smrti so tesno povezana s kulturnimi značilnostmi okolij. V sodobni zahodni civilizaciji je smrt še vedno tabu. To, da se z otroki o smrti ne pogovarjamo, njihov strah pred smrtjo še poveča.

Ob katerih literarnih delih se lahko pogovarjamo o smrti?

Pravljice

Tako kot v Erlbruchovi slikanici *Račka, Smrt in tulipan* je Smrt

poosebljena tudi v Andersenovi pravljici *Cesarjev slavec*. Slavec s svojim prelepim petjem prežene Smrt, ki stoji ob cesarjevi postelji. V ljudskih in umetnih pravljicah je motiv smrti enega od staršev pogost. Otroški literarni lik pogosto živi le z mamo, ker mu je oče umrl. Posledica izgube enega izmed staršev je revščina. Otrok mora prevzeti vlogo odraslega, mora delati ali pa odide po svetu. Pogovarjajmo se o tem, kaj se je zgodilo Sneguljčici, Pepelki ter Janku in Metki, ko jim je umrla mama? Ali poznamo pravljico *Sirota Jerica*? Poiščimo še kak primer literarnih likov, ki so izgubili enega od staršev.

Smrt deklice, ki si zaradi žalostnega življenja brez staršev želi umreti, je upodobljena v Andersenovi pravljici *Deklica z vžigalicami*.

V pravljicah je tudi motiv hudo bolne matere, otrok mora po svetu, da bi našel nekaj, kar bi jo ozdravilo, ali pa motiv kralja, ki leži na smrtni postelji, kdor bo našel zdravilo zanj, bo dobil roko njegove hčerke. Pogosti so junaki, ki se morajo v čem preizkusiti, komur ne uspe, ga čaka smrt. Smrt je prikazana tudi kot dejanje, ki ni dokončno: v *Trnuljčici* je smrt le dolgo spanje, v *Rdeči kapici* babica in Rdeča kapica oživita, čeprav ju je pojedel volk.

Tudi pogrešanje je tema, s katero se srečujejo mnogi otroci v svojem vsakdanu ali pri izkušnji izgube nekoga ljubljenega. V pravljici *Nekega jutra je mravlja že zgodaj potrkala*, ki jo najdemo v otroški knjigi *Zabava na luni* Toona Tellegena, se veverica in mravlja pogovarjata o pogrešanju in kaj to pomeni.

Slikanice

Poetičnost, značilno za Erlbruchovo slikanico *Račka, Smrt in tulipan*, najdemo tudi v knjigi Jutte Bauer *Dedkov angel*. Angel varuh, ki je dedka v času njegovega življenja varno vodil skozi večje in manjše preizkušnje, bo po njegovi smrti bdel nad odraščanjem in življenjem malega dečka.

Smrt je lahko prikazana kot nekaj, kar se zgodi le starejšim, npr. Ann de Bode: *Dedka ni več*. V tej slikanici se Miha sprašuje, kje je zdaj dedek in ali sploh ve, da je mrtev – vprašanji, ki smo ju slišali tudi

v predstavi *Račka, Smrt in tulipan*.

Pogosto avtorji o smrti spregovorijo skozi živalsko pravljico. Tak primer je slikanica *Jazbečeva darila* v slovo avtorice Susan Varley. Pripoveduje o dobrem starem jazbecu, ki se je pripravljala na smrt. Ko umira, lahkotno teče po predoru. Živali, njegove prijateljice, so žalostne, a ko se začnejo pogovarjati o jazbecu, jim je lažje, saj spoznajo, koliko lepega in koristnega jih je naučil – dal jim je dragocena darila za vse življenje.

Izraz 'prehod čez reko' v mnogih civilizacijah s simbolno govorico ubeseduje zaključek življenja. Armin Beuschner v slikanici *Čez veliko reko* piše o zajcu, ki se odpravlja čez reko. Na pot mora sam, čeprav se rakun ponuja, da bi ga spremljal. Slovo na rečnem bregu je težko. Zajec ga prosi, naj kdaj pa kdaj pomisli nanj. Rakun zajoka in odide k prijateljem. Sporoči jim, da zajca ne bo več. Ostanijo le spomini nanj, smrt je opisana kot nerazložljiva in skrivnostna.

V slikanici *Žabec in ptičje petje* Max Velthuijs opisuje žabčev odziv na to, da najde mrtvega ptička.

Otrok se pogosto sreča s smrtjo hišnega ljubljénčka, kako se soočiti z bolečino, je v knjigi *Anica in zajček* lepo opisala Desa Muck.

V slikanici Nine Kokelj *Deček na belem oblaku* spoznamo dečka Domna, ki je hudo bolan. Nekoč odjadra na svojem belem oblaku in se ne vrne več.

V slikanici *Oglas za eno mamo* Patricije Peršolja je avtorici s posrečenim izborom pripovedovalca – majhnega dečka, pisca oglasa – in s hudomušno priostreno fabulo uspelo brez nepotrebne patosa pred bralcem razpreti problem izgube enega od staršev in iskanja »nove mame«.

O smrti pripovedujejo tudi slikanice Franza Hübnerja *Stara mama*, Christofa Lehmanna *Mala Sončna Žarkica in zajčja družina*, Andea Petrlika Huseinovića *Modro nebo*, Antonie Schneider *Mislili bomo nate, babica*.

Realistične zgodbe in fantastične pripovedi za malo starejše bralce

Astrid Lindgren piše o smrti otrok v delu *Brata Levjesrčna*. Piki Nogavički je umrla mama, naslovnemu junaka knjige *Mio, moj Mio* oče. V slovenski književnosti je France Bevk v delu *Lukec in njegov škorec* opisal, kako Lukcu umre mama. Za najstnike bi lahko našteali še več del s tematiko smrti.

Poezija

Niko Grafenauer v pesniški zbirki *Skrivnosti* objavlja pesem *Smrt*. Saša Vegri je napisala pesem *Zakaj umirajo ljudje in zakaj se umre*. Pa še pesem Daneta Zajca *Smrt*:

Smrt je smrtno utrujena / splezala v skalnato skrivališče. / Tukaj bom v miru počivala. / Če me kdo rabi, naj me ne išče.

Poučne knjige, priročniki

Poučna knjiga *Kadar kdo umre* je leta 1998 izšla v zbirki *Spregovorimo*. Napisala jo je Sarah Leveté.

Hatfield, Jim: *Mrtev! O smrti in umiranju*. Ljubljana: DZS, 1996. (Strah in groza).

Leveté, Sarah: *Kadar kdo umre*. Prev. Ženja Kansky Rožman. Ilustr. Christopher O'Neill. Ljubljana: DZS, 1998. (*Spregovorimo*)

Romain, Trevor: *Kaj na svetu počneš, ko ti nekdo umre?* Prev. Matija Remše. Ilustr. Trevor Romain. Celje: Mohorjeva družba, 2002

Stalfelt, Pernilla: *Knjiga o smrti*. Prev. Mita Gustinčič Pahor. Ilustr. Pernilla Stalfelt. Radovljica: Didakta, 2009

V svobodomiselnem duhu Pike Nogavičke (Porednice z razlogom) prihajata po *Knjigi o kakcu* (Ciciban, 2003) k nam še dve zanimivi knjigi švedske pisateljice in ilustratorke, ki na izviren način spregovorita o dveh stalnicah človekovega življenja; prva govori o ljubezni in druga o smrti. Avtoričine zabeležke s preprostim humorjem spretno detabuizirajo govorjenje o smrti, pa tudi izenačijo potrebni distanci

tako do znanstveno-filozofskih kot do religioznih opredelitev smrti in stanja po njej, s tem pa dragoceno osvobajajo otrokov svet radovednosti. Odlična slikanica torej spodbuja pogovore med starši in otroki o stvareh, ki sicer obdajajo otroka, a se ne najdemo, kako o njih spregovoriti. Leta 2003 je v Cicibanu izšla Cici Vesela šola *Ko ti nekdo umre*.

Izdelava senčnih lutk

Nekaj idej o izdelavi in različnih tehnikah senčnih lutk lahko najdemo v priročniku Jelene Sitar Cvetko in Igorja Cvetka z naslovom *Primer detektiva Karla Loota*.

Film

Za malce starejše otroke o temi smrti in izgube spregovorijo tudi filmi *Ko letijo vrane*, *Kawboy* (9+) in *Iskanje Pernatega kralja* (7+), ki si jih lahko ogledamo v Kinodvoru, dostopni so tudi na DVD-ju.

O avtorju in njegovem delu

Teme, ki jih v svojih delih obravnava Wolf Erlbruch, so filozofske, a hkrati tesno povezane z vsakdanjim življenjem. Tako je tudi njegovo delo *Račka, smrt in tulipan*. Besedilo predstave se povsem ujema z literarno predlogo.

Wolf Erlbruch se je rodil leta 1948 v Wuppertalu v Nemčiji. Študiral je v Essnu. Kot ilustrator je delal za časopise in revije, prvo slikanico je ilustriral leta 1985. Tistega leta se mu je rodil sin Leonardo, ki je bil navdih za marsikatero od njegovih knjig in ilustracij. Od takrat do danes se je uveljavil kot pomemben nemški ilustrator. Za svoje delo je bil že večkrat nagrajen. Leta 2006 je dobil nagrado Hansa Christiana Andersena, ki je najvišje priznanje na področju mladinske književnosti. V svojih delih se pogosto dotika tako imenovanih »tabu« tem, kot so

smisel življenja, rojstvo, smrt ... Knjiga *Račka, Smrt in tulipan* ni njegova edina knjiga o smrti. V knjigi *Nebesa za majhne medvede* pripoveduje o medvedku, ki želi poiskati svojega umrlega dedka v medvedjih nebesih.

Ustvarja avtorske slikanice, tako da je sam avtor besedila in ilustracij, in ilustrira dela sodobnih pisateljev. V slovenščini je založba Tangram leta 1998 izdala prevod njegove avtorske slikanice *Medvedji čudež*. Izposodimo si jo v knjižnici in jo preberimo.

Knjiga *Račka, Smrt in tulipan* ni prevedena. V Nemčiji je izšla leta 2008. Avtor jo je ustvarjal kar deset let, saj je prvotno napisal mnogo daljše besedilo. Knjiga je naslovniško odprta, otrok dojame eno raven pripovedi, najstnik si zgradi svojo interpretacijo, odrasli jo doživlja glede na svoje izkušnje in svoj pogled na svet.

Elbruch je leta 2003 izjavil, da je nauk njegovih zgodb ta, da bi morali ljudje nase pogledati od daleč in sprejeti tudi tisto, kar se jim ne zdi tako lepo, ker je prav to tisto, kar jih dela posebne.

V razmislek

Na naš odnos do smrti vplivajo kulturno pogojena stališča, velik vpliv pa ima tudi ožja družina. Nekoč so ljudje umirali doma, obkroženi so bili z domačimi, otroci in odrasli so skupaj doživljali umiranje in smrt in skupaj žalovali. Danes je drugače. Mnogi se težko soočajo z lastno minljivostjo, zato o tem ne želijo govoriti.

Starši se z otroki ne pogovarjajo o smrti, ker jih želijo pred bolečino zaščiti. Vendar je molk za otroka veliko strašnejši kot pa resnica.

Strah pred smrtjo je povezan s trpljenjem in z negotovostjo, kaj se z mrtvimi zgodi. Predšolskim otrokom starši pogosto rečejo, da je nekdo zaspal, odšel med zvezdice. S tem jim ne povedo, da je smrt nekaj

dokončnega, da vrnitve ne bo. Z otrokom je treba govoriti iskreno in razumljivo.

Strokovnjaki pravijo, da otroci do petih let še ne morejo razumeti, da je smrt dokončen dogodek, zato pričakujejo, da se bo umrli zbudil ali vrnil. Po petem letu se zavedajo dokončnosti, ne dojemajo pa univerzalnosti – ne razumejo, da je smrt značilna za vsa živa bitja. Šele okoli desetega leta otroci razumejo smrt kot prenehanje življenjskih funkcij, takrat sprejmejo njeno dokončnost in univerzalnost. V svojih odzivih na smrt bližnjega se močno razlikujejo. Bojijo se, da bodo ostali sami, skrbi jih, kdo bo skrbel za njih. Pogosto sprašujejo, kaj se zgodi s telesom umrlega, ali še lahko je, ali ga zebe. Nekateri otroci si smrt zamišljajo kot angela, okostnjaka, duhca, staro ženo ... Pogosta otrokova vprašanja so, ali smrt boli, zakaj ljudje umrejo, kaj se dogaja po smrti.

Knjige z nasveti, kako otroku razložiti, da ljube osebe ne bo več videl, lahko pomagajo staršem, a vsaka družina ima svoj pogled na smrt in v teh trenutkih je pomembno predvsem odkrito izražanje čustev. Vsako žalovanje je povsem individualen, enkraten proces žalujočega. Ob izražanju čustev teh ne vrednotimo kot dobra ali slaba, kot pravilna ali napačna. Otrok ima pravico, da se s svojimi čustvi odzove na dogodke, zato mu moramo dati priložnost, da izrazi tudi svojo žalost, strah in jezo. V mnogih družinah ta čustva niso sprejeta, povzročajo vznemirjenje in napetost. A otrok se mora naučiti prepoznati in preboleti tudi žalost. Odrasli ob izgubi bližnjega pogosto skrivajo svoja čustva, želijo, da bi izpadli pogumni, a otroku z zanikanjem žalosti ne pomagajo. Pomagajo mu z odkritostjo in tako, da mu zagotovijo občutek varnosti.

Otroku povejmo, da je njegova žalost nekaj povsem naravnega. Skupaj se spominjajmo lepih stvari, ki smo jih doživeli z osebo, ki je umrla, otroku dajmo predmet, ki je pokojniku pripadal. Ustvarjamo lahko album ali pa svoja čustva izrazimo v pismu pokojniku. V spomin nanj lahko posadimo rože, drevo.

Strokovnjakinje, ki se pri nas ukvarjajo z izražanjem čustev, žalovanjem in pomočjo ob izgubi bližnjega, so med drugimi Anica Mikuš Kos, Gabi Čačinovič Vogrinčič, Meta Soklič in Metka Klevišar. Njihova dela nam lahko pomagajo, ko se sprašujemo, kako pristopiti k otroku, ki išče odgovore na vprašanja o smrti.

Minevanje je pogosta tema poezije, zato zaključimo to razmišljanje z verzi Billyja Collinsa, zapisal jih je v pesmi *November* v knjigi *Kidanje snega z Budo* (Mladinska knjiga, 2010, prevod Uroš Zupan):

*Kako nesmiselno se je bati česarkoli,
kar nas še čaka,
ko pa noč in dan čolni,
močni kot konji v vetru,
prihajajo in odhajajo,
dovažajo drobcene novorojenčke
in odvažajo telesa mrtvih.*

*Kraljestvo
domišljije*

Lutkovno Krekov trg 2, 1000 Ljubljana
gledališče T 01 300 09 70, F 01 3000 980
Ljubljana E info@lgl.si
@lutkovno
f @LutkovnoGledalisceLjubljana
www.lgl.si

Gostovanja Edita Golob in Špela Juntres
in organizirani T 01 3000 976
obiski šol in vrtcev E organizacija@lgl.si